

строкову військову службу на загальних підставах (ч. 3 тієї ж статті). *Не підлягають кримінальній відповідальності* особи, які отримали відстрочку від призову на строкову військову службу за рішенням районної (міської) призовної комісії за сімейними обставинами, станом здоров'я, для здобуття освіти та продовження професійної діяльності (ст. 17 ЗУ № 2232-ХІІ). Відстрочка від призову на строкову військову службу надається також призовникам, яким повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення або стосовно яких кримінальна справа розглядається судом, – до прийняття відповідного рішення. Підлягають виключенню з військового обліку, а отже не можуть бути суб'єктами ухилення від призову на строкову військову службу, особи, засуджені до позбавлення волі за вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, а також особи, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру (п. 6 ч. 6 ст. 37 ЗУ № 2232-ХІІ).

Список використаних джерел

1. Кримінальний Кодекс України. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. А. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джузі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2017. – 1104 с.

Кубальський Владислав Нарцизович,
старший науковий співробітник відділу
проблем кримінального права,
кримінології та судоустрою Інституту
держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, кандидат юридичних
наук, доцент

ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЕКОНОМІЧНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

В умовах збройної агресії росії проти України перед державою постали нові виклики і загрози, пов'язані з необхідністю удосконалення охорони економічного суверенітету України кримінально-правовими засобами. На сьогодні не викликає заперечень думка науковців про те, що політична незалежність без економічної незалежності не забезпечує повного

суверенітету. Одна з стратегічних цілей держави в сучасному глобалізованому світі – просування та захист національних економічних інтересів як складової національної безпеки. В іншому випадку держава приречена на перманентну бідність, що створює загрозу втрати суверенітету та території.

Поняття економічного суверенітету значною мірою збігається з поняттям економічної безпеки. По суті мова йде про один і той самий предмет, але він розглядається в різних ракурсах: про економічний суверенітет ми говоримо як про складову частину або бік державного суверенітету (суверенітету держави), а про економічну безпеку як складову частину національної безпеки [1]. Аналізуючи зміст розглядуваних понять, слід звернути увагу на те, що економічний суверенітет та економічна безпека – поняття не тотожні. В економічній науці не існує однозначного розуміння вказаних понять.

У монографії «Економічний суверенітет України» (2015 р.), яка підготовлена українськими науковцями-економістами, зазначається, що економічний суверенітет як частина державного суверенітету складається з: фінансової самостійності; продовольчої самозабезпеченості; технологічної самостійності; енергетичної незалежності; зовнішньоекономічної незалежності; інтелектуальної достатності; демографічної стабілізації [2].

К.В. Єфремова підкреслює, що «в основі економічного суверенітету держави лежить її економічна самостійність, що базується на економічній самодостатності. ... Одним із головних чинників збереження економічного суверенітету виступає ефективний фінансовий механізм держави, який спроможний забезпечити фінансовими ресурсами потреби як суспільства в цілому, так і економічний розвиток» [3]. Очевидно, що слід погодитись з висловленою думкою.

Державна зрада – це діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України (ч. 1 ст. 111 КК України). Відтак, діяння, вчинене громадянином України на шкоду економічній безпеці України, яке полягає у допомозі іноземній державі, іноземній організації чи їхнім представникам у проведенні підривної діяльності проти України, визнається згідно КК державною зрадою.

А.М. Ришелюк під підривною визнає будь-яку діяльність, пов'язану, зокрема, з ужиттям заходів щодо посилення економічної залежності України від інших держав (ініціювання

розірвання торговельних зв'язків України з іншими державами, підписання від імені України явно економічно не вигідних для неї зовнішньоекономічних контрактів, вчинення диверсій у формі дій, спрямованих на зруйнування об'єктів, які мають велике народногосподарське значення тощо) [4].

Законодавство України про кримінальну відповідальність в цілому враховує характер сучасних загроз та виклики економічному суверенітету. Так, Закон України від 3 березня 2022 р. № 2113-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану» посилює санкції статей 111 та 113 КК України за державну зраду та диверсію в умовах воєнного стану, які можуть посягати на економічний суверенітет та заподіювати шкоду економічній безпеці України.

Кримінально-правова новела (ч. 4 ст. 111-1 КК України), яка передбачає відповідальність за т.зв. колабораційну господарську діяльність (за висловом Р.О. Мовчана – економічний (господарський) колабораціонізм) та передачу матеріальних ресурсів ворогу, спрямована на охорону економічного суверенітету кримінально-правовими засобами.

Кримінально-правова новела щодо пособництва державі-агресору (ст. 111-2), яка за своїм змістом спрямована на охорону політичного та економічного суверенітету України, при цьому містить недоліки. Варто погодитися з висновками багатьох науковців-юристів, зокрема, з О.О. Дудоровим та Р.О. Мовчаном в тому, що «попри схвальні наміри парламентаріїв, включення до КК ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору» посилює як колізійність кримінального закону, так і частково притаманну йому правову невизначеність, а також змушує вчергове вести мову про надмірну (надлишкову) криміналізацію» ... На прикладі кримінально-правової оцінки таких проявів пособництва державі-агресору, як передача матеріальних ресурсів збройним формуванням держави-агресора і реалізація чи підтримка рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, добре помітна проблематичність відмежування складу аналізованого злочину від колабораційної діяльності, державної зради і виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікації її учасників [5, с. 111–112]. З.А. Загиней-Заболотенко та Б.П. Допіряк на підставі проведеного аналізу судової практики звертають увагу на те, що «аналіз

остаточних судових рішень, якими громадяни України засуджувалися за ст. 111-2 КК (пособництво державі-агресору) вказує на те, що всі виявлені форми такого пособництва охоплюються якоюсь з форм колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК), а в найбільш загальному значенні – такою формою державної зради, як надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги у проведенні підривної діяльності проти України. Тому й включення у КК ст. 111-2 в чинній на сьогодні редакції, на наш погляд, була помилкою законодавця, яка лише заплутує судову практику, створюючи різні варіанти кваліфікації та не сприяє її єдності та стабільності» [6, с. 309]. Наведені аргументи науковців варто визнати слушними.

Аналізуючи проект КК України, можна дійти висновку про те, що його окремі положення заслуговують на схвальну оцінку, оскільки спрямовані на удосконалення охорони економічного суверенітету. Зокрема, стаття 9.1.7 «Окупаційна діяльність» проекту КК України (станом на 01.08.2024) передбачає кримінальну відповідальність іноземця або особи без громадянства, які на тимчасово окупованій території України, зокрема, надали державі-агресору допомогу в здійсненні акту агресії проти України або в підривній діяльності проти України (п. 1), передали активи, надали послуги чи виконали роботи для задоволення військових потреб держави-агресора (п. 6) [7]. Стаття 9.1.10 «Невиконання санкцій або перешкоджання їх виконанню» проекту КК за своїм змістом теж спрямована на охорону економічного суверенітету України. Стаття 9.1.9 «Диверсія» проекту КК України (станом на 01.08.2024) передбачає кримінальну відповідальність особи, яка, зокрема, завідомо на шкоду національній безпеці України вчинила дії, спрямовані на знищення, пошкодження чи порушення режиму функціонування об'єкта критичної інфраструктури (п. 1) [7].

Як свідчить аналіз норм Особливої частини КК, до діянь, які посягають на економічний суверенітет, у певних випадках можуть належати такі кримінальні правопорушення: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110); фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України (ст. 110-2); державна зрада (ст. 111); колабораційна діяльність

(ч. 4 ст. 111-1); пособництво державі-агресору (ст. 111-2); диверсія (ст. 113); шпигунство (ст. 114); перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1); кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, передбачені статтями 199, 210, 211, 212, 233; терористичний акт (ст. 258); створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3); фінансування тероризму (258-5); створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260); несанкціоноване втручання в роботу інформаційних (автоматизованих), електронних комунікаційних, інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних мереж (ст. 361) та ін. При цьому слід враховувати, що в умовах збройної агресії РФ проти України посягання на економічний суверенітет підривають здатність України протистояти повномасштабному вторгненню держави-агресора. Істотну загрозу економічному суверенітету держави становлять кібертерористичні атаки РФ, спрямовані на інформаційні мережі державних структур та приватних компаній.

Список використаних джерел

1. Економічний суверенітет держави та напрями його правового забезпечення: монографія / за ред. О.О. Ашуркова; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. Донецьк: Юго-Восток, 2012. С. 13.

2. Економічний суверенітет України: монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, В.В. Юхименко, В.М. Костюченко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі та Т.М. Мельник. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. С. 26.

3. Єфремова К.В. Детермінанти впливу на економічний суверенітет у военний та повоєнний період. *Право та інновації*. 2022. № 4. С. 8.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. К.: ВД «Дакор», 2019. С. 337.

5. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2 (18). С. 95–117.

6. Загинець-Заболотенко З.А., Допіряк Б.П. Форми умисних дій, спрямованих на допомогу державі-агресору (пособництво), в судовій практиці. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 84: частина 3. С. 301–309.

7. Контрольний текст проекту КК України (станом на 01.08.2024). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf>.

Кузнецов Віталій Володимирович,
головний науковий співробітник відділу
науково-правових експертиз Інституту
правотворчості та науково-правових
експертиз НАН України, доктор
юридичних наук, професор;
Кузнецова Лариса Олександрівна,
старший викладач кафедри
кримінального права Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ДІЯ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЧАСІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Кримінальна відповідальність за ст. 185 Кримінального кодексу (КК) України (таємне викрадення чужого майна (крадіжка)) настає у тому разі, якщо крадіжка майна не є дрібною. Розмір шкоди при дрібному викраденні майна визначено в ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП). Як відомо, Верховна Рада України 18 липня 2024 року прийняла Закон України № 3886-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів» (Закон № 3886-IX), який набрав чинності 9 серпня 2024 р. Порівняно з попередньою редакцією цієї статті зазначені зміни збільшили мінімальний поріг наслідків, який враховується для розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за вчинення крадіжки, шахрайства, привласнення або розтрати з 0,2 до 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Такі нормативні зміни відразу порушили питання можливої зворотної дії Закону № 3886-IX у часі.

Слід зауважити, що у судовій практиці до 7 жовтня 2024 р. (до винесення постанови об'єднаною палатою Касаційного кримінального суду (ККС) Верховного Суду (ВС) у